

Halit Ziya Uşaklıgil Romanlarında Hastalık

AYBÜKE ŞEYMA KOZAN*

Öz

İnsanlık dönem dönem çeşitli hastalıklarla mücadele etmiştir. Günlük hayatın içinde bu denli büyük bir yeri olan hastalık, edebiyatta da kendisine fazlasıyla yer bulur. Dünya edebiyatındaki birçok yazar hastalığı doğrudan ya da dolaylı olarak çalışmalarına taşır. Türk edebiyatında da en çok işlenen konulardan biri olan hastalık şiir, hikâye, tiyatro gibi edebi türlerin konusu haline gelir. Bu tema, Tanzimat dönemiyle Türk edebiyatına giren roman türünün de mevzusu haline gelir. Yazarlar, kendilerini veya yakınlarını esir alan hastalıkların kötü etkisini yazarak gidermeyi amaçlar. Birçok yazar gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında da hastalık teması geniş yer tutar. Yazarın ailesinde ve çevresinde birçok hastalıklı insanın varlığı bu temayı romanlarında sıkça kullanmasına neden olur. Bir anlamda Halit Ziya Uşaklıgil, bu hastalıklara ve peşi sıra yaşanan kayıpların acılarına eserlerinde yer vererek hüznünü hafifletmeye çalışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Halit Ziya Uşaklıgil, Hastalık, Psikoloji, Roman, Edebiyat.

DISEASE IN HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'S NOVELS

Abstract

Humanity has struggled with various diseases from time to time. The disease, which has such an important place in daily life, finds its place in literature too. Many authors in world literature mention the concept of disease directly or indirectly in their works. Disease, which is one of the most studied subjects in Turkish literature, becomes the subject of literary genres such as poetry, story, theatrical text. This theme becomes the subject of the novel genre that entered Turkish literature in the Tanzimat period. The authors aim to eliminate the bad effects of the diseases that captured them or their relatives by writing. The theme of disease also takes place in the novels of Halit Ziya Uşaklıgil, one of the important names of Turkish literature like many authors. The presence of many sick people in the author's family and environment causes him to use this theme frequently in his novels. In a sense, Uşaklıgil tried to alleviate his sadness by including these diseases and the suffering of the ensuing losses in his works.

Keywords: Halit Ziya Uşaklıgil, Disease, Psychology, Novel, Literature.

GİRİŞ

Edebiyat ve hastalık arasında yüzyıllardır süren yadsınamaz bir ilişki vardır. Yazarlar, romanlarının kurgularını oluştururken hayatı kaynak alırlar. Özünü hayattan alan edebiyat, doğal olarak insan yaşamında geniş yer tutan hastalıkları da ele alır. Hastalık temasının Türk edebiyatında köklü bir geçmişi vardır. Divan edebiyatında olduğu gibi modern Türk edebiyatında

tında da bu tema kendine yer bulur. Şiir, öykü, tiyatro gibi birçok türde ele alınan hastalık, zamanla romanlarda da işlenen bir tema haline gelir. Kolera, verem, veba, tifüs, çiçek hastalığı, humma ve çeşitli virüslerin romanlarda sıkça yer almasının yanı sıra yakın zamanda ortaya çıkan koronavirüs (Covid 19) dahi edebiyatta kendine yer edinmeye başlamıştır. Bu hastalıklardan başka isteri, delilik, narsisizm, anksiyete, duygudurum bozuklukları (depresyon vs.), kişilik bozuklukları gibi toplumun büyük kesimi etkileyen psikolojik rahatsızlıklar romanlara da konu olmuştur. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda ince hastalık olarak da anılan veremin küresel hastalık olarak ortaya çıkması yazarları derinden etkiler. Veremin son derece ölümcül olması, tedavisinin uzun yıllar bulunmaması ve birçok yazarın bu hastalığa yakalanması veremin edebiyattaki yerinin çoğalmasına sebep olur. Verem, eserlerde benzer şekilde kullanılır. Veremli hasta kırılğan, hayata dair umudu kalmamış, ölümü kabullenmiştir. En önemlisi de bu hasta karakter romantik bir mizaca sahiptir. Bu nedenle de verem hastalığı romantizm akımıyla ilişkilendirilir. Susan Sontag, *Metafor Olarak Hastalık* (2005) isimli eserinde verem ve diğer hastalıkların edebi eserlerdeki kullanımını inceler. Veremin edebiyatta romantik bir imge hâline gelmesi üzerinde sıklıkla duran Sontag, o zamanlardaki verem anlayışını şu şekilde açıklar:

“Acı ve ıstırap, hastalığı haber veren ilk semptomların üslupçu bir anlatımla söze dökülmesi sonucu romantik bir hale kazanmış (sözgelimi, dermansızlık, mahmurluk şeklinde anlatılmış) ve böylece gerçek acı yok sayılmıştır. Sıksa, tahta göğüslü genç kadınlar ile rengi kaçmış raşitik genç erkekler, bu (o zamanda) en şifa bulmaz, insanı güçten düşürücü, gerçekten korkutucu hastalığa yakalanmaya aday kişiler olmak için birbirleriyle yarış halindeydiler.” (Sontag, 2005, s. 33)

Yaşadıkları dönemden tabii olarak etkilenen yazarlar, eserlerinde verem ve diğer hastalıklara yer verir. Sanatçılar hem çevrelerinde vuku bulan hastalıklardan hem de kendilerinin veya yakınlarının başına gelen hastalıklardan etkilenerek yazar. Çoğu eser bunalımlı bir ruh hâlinin sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra kişinin geçirdiği hastalıklar da yazma yetisi kazanmasına ya da kaleminin kuvvetlenmesine sebebiyet verebilir. Bu konuda ünlü nörolog Norman Geschwind, ünlü yazar Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin geçirdiği epilepsi hastalığından dolayı bu kadar yaratıcı bir yazar olduğunu savunur (Sacks, 1997, s. 191). Dostoyevski de hastalığının yaratıcılığındaki yadsınamaz etkisinin farkındadır ve hastalık temasını eserlerinde kullanarak bunu dile getirir: “Bu bir hastalıkla ne olmuş peki? Bu anormal gerginlik ya sonucun kendisiyse, ya daha sağlıklı durumdayken hissedilen, hatırlanan o an en yüksek düzeyde bir uyum, güzellik anıysa? Ya şimdiye kadar duyulmamış ani bir doyunluk, uyum ve uzlaşma duygusu veriyor, yaşamın en yüce senteziyle vect halini birleştiriyorsa?” (Dostoyevski, 2019, s. 286) Dostoyevski'nin yaşadığı bu durum daha sonra tıp dünyasında “Dostoyevski Sendromu” olarak adlandırılır.

Hastalık kavramının edebiyatta geniş bir yer tutmasına karşın romanlarda ana tema olarak ele alınmasına çok az rastlanır. Kavram romanlarda ana temadan ziyade kendisine yan unsur olarak yer bulur. Hastalık ana tema olarak dünya edebiyatında *Veba Yılı Günlüğü* (Daniel Defeo), *Sefiller* (Victor Hugo), *Suç ve Ceza* (Dostoyevski), *Budala* (Dostoyevski), *Kamelyalı Kadın* (Alexandre Dumas), *Veba* (Albert Camus), *Kolera Günlerinde Aşk* (Gabriel Garcia Marquez) başta olmak üzere birçok romanda işlenir. Türk edebiyatında ise *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* (Şemseddin Sami), *Felâh Bey ile Rakım Efendi* (Ahmet Mithat Efendi), *Müşahadat* (Ahmet Mithat Efendi), *Araba Sevdası* (Recaizade Mahmut Ekrem), *Kırık Hayatlar* (Halit Ziya Uşaklıgil), *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* (Peyami Safa), *Çalukuşu* (Reşat Nuri Güntekin) başta olmak üzere hastalık teması ele alınır.

Tanzimat dönemiyle Türk edebiyatına giren roman türünün edebî anlamda ilk örneği Namık Kemal'in *İntibah* isimli romanı kabul edilir. *İntibah*, birçok açıdan roman türünün ilklerini içerisinde

barındırır. Romanın kendisinden önce yazılan geleneksel anlatı türlerinden en büyük farkı karakterlerin derinlemesine incelenmesi yönündedir. Romanda karakterlerin yaptıkları her davranış bir nedene bağlanarak olaylar neden-sonuç ilişkisiyle mantık çerçevesinde anlatılmaya çalışılmıştır. *İntibah* bu bağlamda her ne kadar geleneksel anlatı türlerinden ileride olsa da yine de birçok eksiği vardır. Bu nedenle Namık Kemal, ilk dönem Tanzimat romanlarında olduğu gibi yaşananları açıklamak için günlük hayatta aniden insanın başına gelebilecek olaylara başvurur. Bu konuda *İntibah* hakkında derinlemesine çalışma yapan Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu* isimli eserinde şunları ifade eder: “Ali Bey’in kişiliğindeki gelişme, iç yaşantı emeklemesi, kendini tanıma oldukça ilkel ve bunalım anlarıyla vurgulanmıştır. Ali Bey’in bozgunu aşırı nitelikler taşıyan olaylarla belirtilir (kıskançlık, hastalık, sefihlik)” (Dino, 2008, s. 103).

Halit Ziya’nın romanlarında sevgiliye kavuşamama, ayrılık acısı, başkası üzülmeye diye sevgiliden vazgeçmek hastalıkları tetikleyerek karakteri ölüme götüren sebepler arasındadır. Romanlarda işlenen hastalıklar çoğunlukla üzüntü kaynaklıdır ve hastayı yavaş yavaş öldürür. Romanlardaki hastalıklı karakterler genellikle duygusal anlamda kırılan, naif, fedakâr ve hastalıklı olarak kurgulanır. Bu kurgu çoğunlukla yazarın hayatından ve içinde bulunduğu dönem şartlarından etkilenmektedir. Böyle bir çalışmaya hazırlamaya yönlendiren neden dönem, sanatçı ve konunun etkileşiminden kaynaklıdır. Yazarın hayatındaki hastalıkların, bu hastalıklara bağlı bazı kayıpların romanlara yansıdığı tespit edilmiştir. Zorlu bir yaşamı olan Halit Ziya Uşaklıgil’in hastalık ve kayıplarla dolu çevresi onu romanlarında bu temaları işlemeye adeta zorunlu kılar. Ayrıca Uşaklıgil’in içinde bulunduğu dönem de birçok açıdan insan ruhunun hastalanmasına imkân kılar. Özellikle Servet-i Fünun döneminin santimalizmi Halit Ziya da dâhil olmak üzere hemen hemen bütün sanatçıları etkiler. Dönemdeki bu duygulara aşırı kapılma durumunun yanı sıra baskıcı yönetim ve diğer olumsuz koşullar da sanatçıların karamsar ruh haline bürünmesine sebep olur. Kısacası hem dönemin temaya yansımaları hem de Halit Ziya’daki santimalizm yazarın romanlarının oluşumunda büyük bir role sahiptir.

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL ROMANLARINDA HASTALIK

Hayatı boyunca çevresinde hastalık ve ölüm eksik olmayan Halit Ziya Uşaklıgil, yaşadığı bu acıları yazarak gidermeye çalışır. Halit Ziya, başta annesi ve çocukları olmak üzere sevdiklerinin hastalıklara yenik düşmeleri sebebiyle büyük acılar çeker. Bu acılarını kalemine yansıtan yazar, hastalık temasını eserlerinde yoğun bir biçimde ele alır. Uşaklıgil, hastalıkların yıkıcı etkisine direkt olarak şahit olduğu için benzer durumda olan bir insanın psikolojisini de ilk ağızdan anlatma yetisine sahiptir. Bu nedenle yazar sadece romanlarında değil hikâyelerinde de bu temayı işler: “Çocuğunu hastalıktan ötürü kaybeden bir yazar olarak Halit Ziya Uşaklıgil’in zaman zaman hikâyelerine hasta çocuklara yer vermesine, onlar çevresinde konu geliştirmesine neden olur” (Yiğitbaş, 2019, s. 41). Aynı zamanda Uşaklıgil’in mensubu olduğu Edebiyat-ı Cedide topluluğu da psikolojik açıdan bastırılmış, kızgınlıklarını, üzüntülerini eserlerine aktaran sanatçıların olduğu bir ekoldür. Bu nedenle Uşaklıgil’in eserlerinde hem fizyolojik hem de psikolojik rahatsızlıklar yoğun olarak gözlemlenir. Yaşamı boyunca karşılaştığı hastalık ve ölümler Halit Ziya’ya esin kaynağı olur. Yazar, oğlu Sadun’un ölümünden sonra *Kırık Oyuncak* isimli öyküyü, kızı Güzin’in ölümünden sonra *Kırık Hayatlar* adlı romanı, oğlu Halil Vedat’ın intiharından sonra ise *Bir Acı Hikâye*’yi kaleme alır. Nitekim bu son hadise yazarın iyice hastalanmasında ve 1945 yılında hayata gözlerini yummasında etkili olur.

Fizyolojik Hastalıklar

Halit Ziya Uşaklıgil’in romanlarında hastalık sıklıkla kullanılan bir temadır. Yazar, ilk dönem romanlarında fizyolojik ve psikolojik hastalıkları harmanlayarak okuyucuya sunar. Romanlarda ço-

ğunlukla karakterlerin psikolojik rahatsızlıkları onları fiziksel olarak hasta etkiler. Uşaklıgil'in ilk romanı olan *Sefile*'de İhsan Bey'in aşkının yoğunluğu İkbâl'i hasta eder. İkbâl, bu yoğun aşkın sonucu olarak kalp çarpıntısı ve uzun süren baş ağrısıyla cebelleşir. Çok geçmeden aşırılıklara kaçmanın ve şiddetli bir aşkın tehlikeli bir sonucu olan menenjitte yakalanır. Menenjit tedavi edilmediğinde beyin sağlığı açısından büyük risk arz eden ve oldukça ölümcül olan bir hastalıktır. Genç kız, beyin zarları iltihaplandığı için güçsüz düşer. Bu hastalık yavaş yavaş ilerleyerek onu ölüme doğru götürür. Bunun üzerine hava değişikliği için Çamlıca'daki köşke giderler. İkbâl burada hızla iyileşmeye başlar fakat İhsan Bey'le olan ilişkisi tekrar alevlenince aynı hızla eski hasta hâline geri döner. Doktor artık genç kızın kurtarılamayacağını söyler. Gün geçtikçe İkbâl yataktan dahi çıkamaz, eşyaları tanıyamaz hâle gelir. Çok zayıflayan genç kızın dudaklarında renk kalmaz, gözleri ruhsuzlaşır. Onun bu hâllerine katlanamayan İhsan Bey'in ilgisi genç ve sağlıklı Mazlume'ye yoğunlaşır. İhsan Bey'in Mazlume'ye olan ilgisi İkbâl'i aldatmakla sonuçlanır ve bu ihanet İkbâl'i ölüme götürür.

İhsan Bey'in İkbâl'le tanıştıktan sonra annesini ihmal etmesi, yaşlı kadının derin acılar ve üzüntüler çekmesine sebebiyet verir. Oğlunun başına gelenler hâlihazırda ıstırap çeken kadını ölüm döşegine düşürür. Ölüm döşegindeyken oğlunu çağıran yaşlı kadın, bütün bu yaşadıklarının sorumlusu olarak oğlunu gösterince İhsan Bey kendini kaybeder. Hem İkbâl'in hem de annesinin ölümüne sebep olmak onu derinden sarsar. Bunun üzerine on gün kadar şiddetli bir sıtmanın etkisi altına girer.

Romanda Mazlume, ismiyle müsemma bir karakterdir. İhsan Bey'den ayrıldıktan sonra hamile olmasına rağmen fuhuş evine giderek orada yaşamaya başlar. Mazlume'nin hamile olmasından memnun olmayan Mihriban ve evin hanımı doğal olmayan yollarla çocuğun düşmesine sebep olurlar. Düşük taptıktan sonra Mazlume birkaç gün hasta yatar. Bu sürede çocuğunu kaybetmesine onların sebep olduğunu anlayınca oradan kaçır ve tekrar geldiği yere, sokaklara düşer. Sokaklarda fuhşun girdabına iyice düştükten sonra ağır bir şekilde hastalanır. Düşük yapmasının sonucu olarak isteriye ve hemoraji denilen kan akmasına yakalanır. Hemorajiden kaynaklı olarak sürekli kan kaybetmesi onu hem psikolojik hem de fiziksel anlamda yavaş yavaş çökertir ve ölüme doğru sürükler.

Sefile içeriğinden ötürü sansüre takıldığı için Halit Ziya'nın basılan ilk kitabı *Nemide* olur. İlk romanının uğradığı sansürden sonra daha ferdî konulara yönelen Halit Ziya, *Nemide* ile büyük romanı *Aşk-ı Memnu* başta olmak üzere birçok romanının temelini atmış olur. Romanın olay örgüsünde hastalıklar ana karakter doğmadan önce başlar. *Nemide*'nin babası Şevket Bey, Naime Hanım'la evlendiğinde kadın oldukça sağlıklıdır fakat evliliklerinin ikinci ayında aniden hastalanır. Doktor, genç kadının bu hale gelmesinin nedeni olarak kocasıyla olan muhabbetlerinin şiddetini sebep gösterir. Ayrıca bünyesi zayıf olduğu için hamile kalmasının tehlikeli olduğunu söyler ancak artık çok geçtir çünkü Naime Hanım hâlihazırda zaten hamiledir. Genç kadın, hamileliği boyunca derin ıstıraplar çeker. Doğum sırasında vücudu bu acılara dayanamaz ve genç kadın hayata gözlerini yumar. Bu ölüm üzerine Şevket Bey beyin humması geçirerek yataklara düşer. Erken doğması ve annesinin hastalığının kalıtsal olarak kızına geçmesi ise *Nemide*'nin de bünyesinin zayıf olmasına neden olur. Bu nedenle *Nemide* ihtimamla yetiştirilir. Yapacağı her şeyin zamanı belli bir düzen içerisine sokulur ve atacağı adıma kadar program yapılır. Çevresindeki herkes hastalıklı genç kızın üzerine titreyerek dikkat eder:

"Nemide için geceleri bahçeye çıkmak veya açık pencerede oturmak men edilmiş [yasaklanmış] idi. Kızcağzın vücudu o derece endişe verecek halde idi ki rutubetten muhafaza maksadına mebni olan [dayanan] bu memnu'iyete [yasaklamaya] fevkalade bir ehemmiyetle riayet edilirdi [olağanüstü bir önlemlerle uyulurdu]. Her gün hemen et ve süttten ibaret olan yemeğini yedikten sonra babasının refakatiyle bahçeye çıkar, iki saat kadar terleme-

yecek derecede gezmek, yorulmayacak derecede koşmak suretiyle vakit geçirirdi. Yine babasının refakatiyle sokağa çıkabilmesi için havanın pek güzel olması iktiza ederdi [gerekirdi]" (Uşaklıgil, 2016c, s. 49)

Bir Ölünün Defteri, Halit Ziya Uşaklıgil'in hastalık temasını kendi hayatından aktardığı bir romandır. Yazarın çevresinde gerçekleşen ölümler ve küçük yaşta şahit olup kayıplar verdiği 93 Harbi, romanın kurgusuna direkt olarak sirayet eder. Roman, ölüm döşeğinde olan Osman Vecdi'nin arkadaşı Hüsam'ı yanına çağırarak ona okuması için bir defter vermesiyle başlar. Osman Vecdi bu deftere kuzeni Nigar'a olan aşkını ve Nigar'la Hüsam evlendikten sonra yaşadığı üzüntüyü yazar. Romanın büyük bölümünde Osman Vecdi'nin anıları yer aldığı için diğer karakterler geri planda kalır. Hüsam'a defteri verdiği gece Osman Vecdi, yaşamak istemez ve eve dönerken yağmurda ıslanır. Evine gelince pencereleri açıp ıslak kıyafetleriyle yatağa girer ve bunun sonucu olarak, romantik bir şekilde hastalanır ve hayata gözlerini yumar.

Mai ve Siyah, Halit Ziya'nın Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldıktan sonra yazdığı ilk romanıdır. Bu roman yazarın ustalık dönemi romanı olarak da bilinir. Romanda fizyolojik hastalığıyla en çok dikkat çeken karakteri, Ahmet Cemil'in kız kardeşi İkbâl'dir. Kocasından hem ağır bir psikolojik şiddete maruz kalan İkbâl, Vehbi'nin kendisini darp etmesi sonucu çocuğunu düşürür. Genç kadın düşük sonrası kendini toparlayamaz ve enfeksiyona bağlı olarak ateşler içinde yanmaya başlar. Bir süre sonra zayıf vücudu bütün bu sıkıntılara dayanamaz ve genç kadın vefat eder.

Verem, uzun yıllar boyunca insanlığı kırıp geçirmiş ölümcül bir akciğer hastalığıdır. Kanlı öksürük, hızla verilen kilolar, halsizlik, ateş gibi ciddi belirtileri olan verem, Türkiye'de 1927'de aşılama başlayana kadar çaresi olmayan bir hastalıktır. Türk ve dünya edebiyatında geniş yer tutan verem, Halit Ziya romanlarında da kendine yer edinir. Romanlarda çoğunlukla kadın karakterler vereme yakalanırken *Mai ve Siyah*'ta Raci, *Aşk-ı Memnu*'da ise Beşir veremden ölür. Cinsiyetleri farklı olsa da iki karakterin ölümü diğerleri gibi umutsuz aşktan kaynaklıdır. Raci gittiği eğlence mekânında gönlünü Alman bir kadına kaptırır. Kadının onu reddetmesi Raci'yi ölüme götürür. Beşir ise imkânsız olduğunu bile bile çalıştığı evin kızı olan Nihal'e gönlünü kaptırır. Bir uşak olması ve ulaşılamaz bu genç kıza duyduğu aşk onu ölüme götürür.

Halit Ziya Uşaklıgil'in hayatı kayıplarla doludur. Yazar, sevdiklerini tek tek kaybetmenin acısını derinlemesine hisseder ve bu acıları yazarak gidermeye çalışır. Halit Ziya'nın kayıpları arasında onu en çok etkileyenler çocuklarının erken ölümleri olur. Yazar, doğduktan sonra altı yıl boyunca hastalıkla mücadele eden ve en sonunda minik bedeni dayanamayıp ölen kızı Güzin'in anısına *Kırık Hayatlar*'ı kaleme alır. Romanda başkarakter olan Ömer Behiç'in kızı Leyla da Güzin'e benzer bir çocukluk geçirir. Bir yaşında hastalanan ve ondan sonra zayıf bir vücut içinde yaşamaya devam eden Leyla'nın ölümü ailedeki herkesi derinden sarsar.

"Babası çocukta bu sokulganlık ihtiyacını onu henüz bir yaşındayken az kaldı ellerinden alıverecek olan bir zatürreden mütevellid farz ederdi. O ne müthiş [korkunç] bir hatıra idi! Bir gün çocuk süt ninesinin bir ihtiyatsızlığıyla [tedbirsizliğiyle], bir seyran [gezinti] esnasında birden çıkıveren bir münce mid bir mart rüzgârına bir saat maruz kaldıktan sonra eve gelmiş ve hemen o gece hastalık başlamıştı. Nihayet onuncu gün karı koca Leyla'larını baygın, bitkin, sekerâta [sarhoşluğa] benzeyen tutuk nefesinin içinde boğula boğula gidiyor görmeye tahammül edemeyerek, öpmüşler, onunla veda etmişler, son vazifeyi artık başkalarına bırakarak uzakta bir odaya kaçmışlar, orada birbirini tesliyeye kuvvet bulamayarak birden başlarının üstüne düşen bu matem darbesinin sersemliğiyle ıstıraplarından saatlerle kıvranmışlardı." (Uşaklıgil, 2017, s. 44)

Kırık Hayatlar romanının bir diğer hasta çocuğu Sûzidil'in oğlu Ferit'tir. Ferit "...iki yaşını geçmiş iken hâlâ on adımdan ziyade yürümek istemeyen, kansız, anasının sütünden mahrum edildikten sonra sade suya pirinç lapasından başka bir şeyle beslenemeyerek cılız, sıska kalan bir çocuk idi ki hep nezleyle müsait göğsü fersude [yıpranmış] bir körük hışıltısıyla öter dururdu." (Uşaklıgil, 2017, s. 63) şeklinde anlatılan hastalıklı bir çocuktur. Çocuğun hastalığının ilerlemesindeki en büyük etken bakımındaki eksikliklerdir. Ömer Behiç her gördüğünde muayene ettiği ve iyileşmesi için Sûzidil'e tavsiyeler verdiği bu çocuk için üzüntü duyar.

Psikolojik Hastalıklar

Servet-i Fünun edebiyatı genel anlamda olumsuzlukların, baskıların, olumsuzlukların vuku bulunduğu bir döneme tekabül eder. Bu nedendir ki dönem sanatçıları psikolojik olarak yıpranmış bir yapıya sahiptirler. Sanatçılarda hayattan kaçma isteği duyacak kadar bıkkınlık mevcuttur. "Servet-i Fünun'un en ünlü şairi olan Tevfik Fikret de içinde bulunduğu ekole ait eserlerin hastalıklı bir duyarlılığa sahip olduğunu bir musahabesinde itiraf etmiştir. Ona göre o günkü edebiyat sağlam bir bünyeye sahip değil, hastadır. Bütün şiirler, hikâyeler ve tasvirlerde bir solgunluk, kansızlık, cansızlık, bitkinlik görülür. Yazılan her şeyde sanki bir veremli hâlsizliği vardır" (Çıkla, 2016, s. 153). Men-subu olduğu bu topluluğun sanatçı hassasiyetini taşıyan Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında da bütün bu özellikler görülür.

Sefile romanının başkarakteri olan Mazlume, olay örgüsü boyunca fiziksel ve psikolojik birçok hastalıkla mücadele hâlinindedir. Mazlume'nin rahatsızlıklarının çoğu dolaylı veya doğrudan olarak annesi Besime Hanım'dan gelir. Psikonevrotik bir duygu-durum bozukluğu olan isteri hastalığından mustarip Besime Hanım'ın sınırları oldukça zayıftır. Bu hastalığın sonucu olarak sürekli kalp çarpıntısı geçirir ve bir gün, daha fazla dayanamayarak Mazlume henüz çocukken vefat eder. Annesinin ölümü üzerine zaten bünyesi zayıf olan Mazlume on gün kadar hasta yatar. Mazlume de birçok kişi gibi annesinin hastalıklarından payına düşeni alır. Annesi Besime Hanım'ın zayıf sınırlarına sahip olan genç kız, yaşadığı kayıpların, çektiği acıların ve ergenliğin etkisiyle gitgide sınırları gergin biri hâline gelir: "Rahime Hanıma en ziyade havf [koru] veren şey, Mazlume'nin fevkalâde hadîd [öfkeli] olmasıydı. Bir gün pek âdi bir şeyden Mazlume hiddetlendi. Vücudunun zangır zangır titreyişinden, olanca kanının çehresine hücumundan, çılgıncasına tepinmesinden Rahime Hanım kızcağzı çıldırarak zannetti" (Uşaklıgil, 2016a, s. 29). Genç kız annesinden kendisine miras kalan isteri hastalığının bir belirtisi olarak aşırıya kaçan duygu durumlarına ve öfke problemlerine sahiptir.

Mazlume, düşük yaptıktan sonra tekrar sokaklara düştüğü zaman hemorajiye bağlı kanamalarından dolayı yine çocuk düşürdüğünü düşünmesine sebep olacak kadar akıldan yoksun hâle gelir. Sokaklarda Mazlume hem fiziksel hem psikolojik olarak öyle kötü bir haldedir ki Mihriban onu sokaklarda bulduğunda ilk kez bu kıza karşı içinde acıma hissederek onu virane bir eve yerleştirir. Mihriban'ın eve olmadığı bir gün oraya tesadüf eseri İhsan Bey gelir. Mazlume onu görünce çıldırması vaziyette genç adamın üzerine atılır. Genç kız, en sonunda sevdiği ama aynı zamanda da bütün yaşadıklarının sebebi olan adamın boğazına dişleriyle saldırarak kadar delirir. Mazlume'nin delirmesinin en önemli sebebi yaşadıklarının yanı sıra içinde İhsan Bey'e karşı barındırdığı yoğun sevgidir. Böylelikle hastalıktan deliliğe giden yol aşktan geçmiş olur.

Halit Ziya Uşaklıgil'in ikinci romanının başkahramanı Nemide, hasta kalpli, en küçük olaylarda bile aşırı heyecan yapabilen bir kalbe sahiptir. En ufak bir üzüntü bile genç kızın hastalanarak yatağa düşmesine yeterli olur. Onun asabının kolaylıkla bozulmasının sebeplerinden birisi babası ve çevresindeki insanlar tarafından doğduğundan beri üzerine titretilmesidir: "Onun, en ziyade sükûn-ı his-

siyatına [duygularının sakinliğine] dikkat edilirdi. Fevkalade bir asabiyette [sinirlilikte] yaratılmış olan bu kızcağzın hiddet, heyecan gibi asabını tahrik [sinirlerini kaldıracak], hissiyatını tehyic edecek [duygularını heyecana getirecek] her türlü infialattan vikâyesi [infiallerden korunması] Şevket Beyin başlıca itina ettiği [özen gösterdiği] bir meseleydi.” (Uşaklıgil, 2016c, s. 50). Nemide’deki bu aşırı duygu-durum bozuklukları yazarın bir önceki romanı *Sefile*’nin başkahramanı Mazlume’deki isterik durumla benzerdir. Nemide’nin Nail’e olan aşkı ve bu aşk neticesinde doğan kıskançlığı onu iyice kötüleştiren Kanlıca’daki yalıya taşınırlar. Burada biraz daha iyi olan Nemide, nişanlısı Nail ve Nahit’in yakınlaştığını gördükten sonra iyice hastalanır. Öyle ki Nemide, gencecik bir kız olmasına rağmen ölüm döşeğinde biri gibi gözükmektedir. Bünyesi zayıf olan genç kız, bir de aşk acısı çekmeye başlayınca üzüntüsünden vereme yakalanır. Günlerce şiddetli nöbetler geçirir. Kırgın vücudu bu nöbetlere dayanamayınca da son nefesini vererek hayata gözlerini yumar. Hayatındaki tek ve en önemli varlık olan biricik kızı öldükten sonra Şevket Bey’in akli dengesi bozulur. Nemide’nin odasında oturarak kızı hala ordaymış gibi davranarak kendisini avutmaya çalışır: “O zaman ihtiyar parmağını dudaklarının üzerine koyarak “Sus!” dedi. Köşede mevhum [olmayan] bir şey göstererek ilave etti: - Nemide uyuyor...” (Uşaklıgil, 2016c, s. 188). Tıpkı *Sefile* romanındaki Mazlume gibi Şevket Bey de karısına ve kızına olan yoğun sevgisi nedeniyle akıl sağlığını kaybeder.

Ferdi ve Şürekâsı, Halit Ziya’nın ilk dönem romanlarının sonuncusudur. Bu roman yazarın ace-milikten ustalık dönemine geçiş eseridir. Zaman geçtikçe kişilerin ruh hâllerine odaklanan Uşaklıgil, bu romanında daha çok psikolojik çatışmalara yoğunlaşır. Romanda psikolojik olarak ilk kırılmayı başkarakter İsmail Tayfur yaşar. Çevresindeki insanlar tarafından istemediği bir evliliğe zorlanıp sevdiği kızdan ayrılması genç adamı çıldırma noktasına getirir. Kendisine karşı gönülden hiçbir şey hissetmediği Hacer’le zorla evlendirildikten sonra iyiden iyiye psikolojik mânâda çöken İsmail Tayfur, kafasından geçen düşünceleri Saniha’ya itiraf eder:

“Bazı zamanlar neler hissediyorum, biliyor musun? Öyle fikirler geliyor ki bir şey yapmaktan korkuyorum. Bilsen aklımdan geçen şeyleri bilsen titrersin, beynimin içinde cinayet dönüyor, işitiyor musun? Beni deli ettiniz, hayatımı temelinden sarstınız; nasıl oldu da size uydum, nasıl oldu da karşı koymadım, anlamıyorum. Öyle beklemediğim bir yerden şiddetli bir darbe aldım, bütün duygularıma bir durgunluk geldi. Beni bir çocuk gibi, isteğini kaybetmiş bir mecnun gibi sürüklediniz; ben de kendimi teslim ettim. Beni öyle bir noktaya getirdiniz ki şimdi bir facia olmaksızın dönmek mümkün değil... İşitiyor musun?” (Uşaklıgil, 2016b, s. 175)

Romanda Hacer, annesinin olmaması ve babası tarafından şımartılarak büyütülmesinin sonucu olarak tıpkı Nemide gibi psikolojik olarak kırılğan birisi hâline gelir. Bir gece kocası İsmail Tayfur’u yatakta bulamayınca içine şüphe düşer. Bu şüphe sonucu kafasının içinde duyduğu sesler, Hacer’in akıl sağlığının yerinde olmadığına işaretler: “Bir parmak bu karanlık içinde uzanıyor, bir ses, “Oraya!” diyordu. Şimdi iradesini, varlığını kaybetmişti. İnsanlıktan çıkmış bir hayaldi ki bir sihir kuvvetine boyun eğiyordu” (Uşaklıgil, 2016b, s. 174). Sesi dinleyip harekete geçen Hacer, çok sevdiği kocası İsmail Tayfur’un başka birini sevdiğini ve kendisinden nefret ettiğini öğrendikten sonra delirme noktasına gelir. Odaya döner ve kocasının gelmesini bekler. İsmail Tayfur odaya geldiğinde onu kaybetmektense elindeki mumla önce odanın sonra da bütün evi yanmasına sebep olarak intihara teşebbüs eder. Sinirleri zaten bozuk olan ve çıldırma noktasına yaklaşan İsmail Tayfur, Hacer’in çıkardığı yangından sonra tamamen delirir. İsmail Tayfur, yanan evi ve yandığı için vücudu simsiyah olan Hacer’i kahkahalar atarak seyreder: “Bu tebessüm garip, vahşi bir şeydi; deli, sabit bir bakışla duruyordu; o zaman bu tebessümün yavaş yavaş yayıldığını, üzerinde titreyen ateş rengi içinde gittikçe büyüyerek, gittikçe yayılarak bütün bu yüzü ele geçirdiğini gördü” (Uşaklıgil, 2016b, s. 188,

189). Bu trajik olaydan sonra bir daha kendine gelemeyen ve akıl sağlığını tamamen kaybeden İsmail Tayfur'a Saniha bakmaya başlar.

Mai ve Siyah, hastalıklı bir gencin anlatıldığı bir romandır. Romanın başkahramanı Ahmet Cemil, sınırları çok çabuk bozulan bir gençtir. Naif, hassas ve kırılğan bir yapısı vardır. Bunun başlıca nedeni onun şair hassasiyetine sahip olmasından kaynaklıdır. Şairler ince ruhlı olmaz aksine ince ruha sahip olanlar ancak şair olabilir. Ahmet Cemil de bir şairin ince, naif, kırılğan, santimentalist ruhuna sahip bir gençtir. Bu şairlik hâli onda hastalıklı bir ruh oluşturur: "Onda şiir ile uzun iştiğal [uğraş] mariz bir hassasiyet husule getirmişti [hastalıklı bir duygusallık oluşturmuştu]" (Uşaklıgil, 2014, s. 65).

Ahmet Cemil, duygularını kâğıda aktararak rahatlayabilen bir şairdir. Tıpkı Sait Faik Abasıyanık'ın "Yazmasam deli olacaktım" (Abasıyanık, 2019, s. 74) cümlesindeki gibi Ahmet Cemil de eseri sayesinde hayata karşı tutunabilmiştir. Ahmet Cemil için babasının ölümüyle başlayan yıkım süreci kız kardeşi İkbâl'in ölümüyle zirve noktasına çıkar. Ahmet Cemil, bütün hayallerinden vazgeçer. Sevdiği insanları kaybetmesi, aşk beslediği kızın evlenmesi, büyük eserinin hayal kırıklığı yaşatması, insanların kendisine olan ilgilerini kaybetmesi sonucunda majör depresif bozukluğa yakalanır. Girdiği yoğun depresyon sonucunda her şeyi geride bırakarak uzaklara gider.

Aşk-ı Memnu, Halit Ziya'nın sanatçılığının zirve romanıdır. Yazar, üslubu ve yaptığı psikolojik tahlillerle Türk edebiyatına kusursuza yakın bir roman bırakır. Romanda karakterlerin içsel çatışmaları yoğun olduğu için psikolojik rahatsızlıklar ağırlıklı olarak yer alır. Yazar, ilk dönem romanlarında olduğu gibi fizyolojik rahatsızlıkları ön plana çıkarmak yerine karakterlerin psikolojisine odaklanarak bu tür rahatsızlıklara yoğunlaşır. Romanda hastalık denilince akla gelen ilk kişi hem fizyolojik hem de psikolojik rahatsızlıkları olan Nihal'dir. Nihal'in fizyolojik rahatsızlıklarının çoğu psikolojisindeki bozukluktan kaynaklıdır. Yine de Nihal'in hastalığının temel sebebi annesidir. Soyaçekimle annesinin hastalıklarından tıpkı yazarın diğer romanlarındaki karakterler gibi Nihal de nasibini alır. Ayrıca genç kızın küçük yaşta annesini kaybetmesi ve bu nedenle de babasının Bihter'le evlenmesi Nihal'in hastalığının tekrarlanmasındaki en büyük etkenlerden biridir. Nihal'in annesi on altı yıl boyunca hastalıklar içinde kıvranmış ve en sonunda dayanamayarak ölmüştür. Bu kadın kızına hem kalıtsal hastalık miras bırakır hem de ölümü sebebiyle psikolojik hasar verir:

"Birden Nihal'in eski hastalıkları aklına geldi, o ufak tefek teessürlerin [duygulanmaların], mariz [hasta] sınırlarında ifrat [aşırılık] kesp ederek bu nahif [zayıf] vücudu aylarca devam etmiş bir hastalık kadar ezen buhranları tahattur etti [hatırladı]. Bunlardan bir tanesini, henüz Nihal sekiz yaşında iken şimdi artık tahattur bile edilmeyecek kadar adi bir sebeple başlayıp çocuğu bütün bir sene nekahete [zayıflığa] girmiş bir hasta hainde bırakan bir buhranı düşünüyordu." (Uşaklıgil, 2005, s. 234)

Nihal, özellikle annesini kaybettikten sonra bu acıyla baş etmekte zorlanır ve sık sık sinir buhranları geçirir. Öyle ki bazen çok küçük bir şeye fazlaca ehemmiyet vererek aylarca hasta bir hâl içerisinde olur. Bu sinir buhranları ve isterik hâli ona haftalarca devam edecek olan baş ağrıları bırakır: "Onda bir de asabi maluliyet [hastalık] vardı ki, ıtıratsız [düzensiz] fasıllarla [aralarla] mini mini nahif [zayıf] vücudunu saatlerce süren buhranlar [sıkıntılar] içinde ezer, hırpalardı" (Uşaklıgil, 2005, s. 67). Nihal, romanın başından sonuna kadar farklı nedenler bularak sık sık sinir buhranları geçirir. Bihter'in eve gelmesinden sonra artan bu buhranlar evdekilerin teker teker gönderilmesiyle iyice şiddetlenir ve genç kız depresyona doğru sürükler. Kendisini iyice yalnız hisseden Nihal'in sinir buhranları artık kendine zarar verme seviyesine gelir:

“Ve yukarıda mini mini Nihal, o saadetinin müthiş mateminin son darbesiyle bir daha sar-sılan mariz, biçare vücudunu yerlere atarak, ıstırabından, ıstırabının tehevüründen [öfkelenmesinden], makhuriyetinin [kahrolmuşluğunun] aciz tuğyanından, boğazlanmış bir güvercin yesiyle [üzüntüsüyle] çırpınmamak, kıvrınmamak için, önüne geçen, hatırına gelen bütün çılgın parçalarla piyanosundan kıyametler koparıırken hep o ensesinden bey-nini çekerek koparıyor zannolunan ağrılar dakikadan dakikaya şiddetini arttıran pençe-le-riyle başını deliyor, çengelleriyle damarlarını söküyor gibiydi.” (Uşaklıgil, 2005, s. 358)

Narsisizm en bilinen tabirle kişinin kendine olan hayranlığıdır. Yunan mitolojisinde Narkissos isimli yakışıklı bir gencin cezalandırılması sonucu nehirde gördüğü yansımasına âşık olmasından gelen bir terimdir. Romanda Bihter’in ayna karşısında geçirdiği zaman narsisizmin tipik bir örneğidir: “Güzelliğinin farkında olan gelenekli kadın Narkisos gibi, kendisini arzulayacak ya da arzulanacak bir cinsel objeye dönüştürmez; oysa 18. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkan yeni kadın tipi sadece sevildiğini değil aynı zamanda arzulandığını da bilmek istediği gibi aynaya baktığı zaman güzelliği kadar çekiciliğini de görme arzusunda olur.” (Kanter, 2019, s. 14, 15). Halit Ziya’nın oluşturduğu yeni kadın tipinin en dikkat çekici örneği olan Bihter’in piknik dönüşü kendisini odasına kapatıp çıplak bir şekilde boy aynasının karşısında kendisini seyretmesi onun için dönüm noktası olur. O günden sonra Bihter, artık sadece sevilme değil arzulanmak da ister. Adnan Bey’in ona verdiği sevgiyle yetinmeyerek arzuyu arar ve bunu kocasının yeğeni Behlül’de bulur. Bu büyük değişim, Bihter’in boy aynası karşısında geçirdiği geceden sonra vuku bulur. Ayna metaforu ve Bihter’in roman boyunca diğer insanların duygularından ziyade kendi mutluluğunu düşünmesi onda narsistik kişilik bozukluğu olduğunun ispatıdır.

Aşk-ı Memnu romanının bir diğer hasta karakteri Adnan Bey’in yalısında çalışan Habeş Beşir’dir. Beşir, Bihter ile Behlül’ün yasak aşkına şahit olur. Bildiklerini Adnan Bey’e söyleyememek, içine atmak onu hastalandırır. Behlül’le Nihal’in evlenme fikrinin ortaya çıkmasıyla Beşir iyiden iyiye ölüme yaklaşır. Beşir’in hastalığını ilk başta sadece Nihal fark eder: “Beşir hasta! Bunu nasıl tarif ediyim? Onun şimdi öyle bir gevşek yürüyüşü, nazarında öyle sönmüş bir şey, renginde öyle cilasını solduran bir donukluk, gülüşünde bile bir şey yırtılıyormuşçasına öyle acı bir mana var ki bunları fark ettikçe Beşir’ime ağlamak istiyorum...” (Uşaklıgil, 2005, s. 425). Beşir, Nihal’i öldürdüklerini anlayınca bildiklerini Adnan Bey’e söylemek yerine içine atar ve bu da iyice hastalanmasına sebep olur. Daha sonra Nihal’in daha fazla üzülmeye dayanamaz ve Adnan Bey’e her şeyi anlatır. Böylelikle içini kemiren düşüncelerden kurtulur ve son vazifesini de yaparak hayata gözlerini yumar. Beşir’i verem hastalığının pençesine atan en önemli etken içine attığı sırlar ve değer verdiği kişinin üzülecek olmasıdır.

Kırık Hayatlar romanında küçük yaşta büyük hastalıklarla mücadele eden Leyla, yaşı küçük olsa da yaşadıklarının yükü altında ezilir. Her hastalandığında hastalıkla özdeşleştirdiği babası Ömer Behiç’e karşı dargın bir tutum sergiler: “Verilecek ilaçlar, alınacak tedbirler, bütün o müz’ic [usandıran] şeyler için lüzum görüldükçe hâkimiyet kesbeden [kazanan] bu adama karşı bir kin ibrazına [göstermeye] lüzum gördüğünden miydi, yoksa annesine daha yakın olmak için babasından biraz uzak kalmak, icap edeceğine karar verdiğinden miydi, bilinemez.” (Uşaklıgil, 2017, s. 273). Küçük yaşta sürekli muayene edilip sürekli ilaç kullanması küçük kızın psikolojisinde derin izler bırakır. Freud’a göre çocuk yaşlarda yaşanan olumsuzluklar bireyin bilinçaltında buz dağının görünmeyen tarafı olarak kalır ve travmaların oluşmasına sebebiyet verir. Bu olumsuzluklar ilerleyen dönemlerde bilinçaltından kurtularak bireyin davranışlarında kendisini göstermeye başlar. Kritik yaşlarda olan Leyla’nın bilinçaltında baba imgesinin hastalıkla özdeşleşmesi ve bunun dışarıya tepki olarak çıkması normaldir.

Evlendiğinde gayet sağlıklı olan Şekûre Hanım, kocasının onu sevmemesi ve başka birisiyle beraber olmasından dolayı hastalanır. Ömer Behiç onu şehirden uzaklaştırırsa da genç kadın, kocasının onu aldattığına emin olunca daha da kötüleşir. Hastalığı iyice ilerleyen Şekûre Hanım, kendisini yavaş yavaş tüketen bu hastalığa dayanamayarak son nefesini verir. Ömer Behiç onu muayene ettiğinde bu hastalığı şöyle tasvir eder: “Kulağı ona haber verirdi: işte burada!.. Evet hastalık oradaydı. O zaman pususunda bir canavar keşfetmiş kadar sevinirdi. Fakat bu canavarın keskin tırnakları vardı, onları göstererek gayz [öfke] ve kin ile dolu gözlerle ona bakar, onunla, onun aciziyle istihza [güçsüzlüğüyle alay] ederdi.” (Uşaklıgil, 2017, s. 129)

Romanda psikolojik olarak kırılmalar yaşayan bir diğer karakter Ömer Behiç'tir. Kızının hastalanmasıyla başlayan psikolojik yıkım Neyyir'e olan aşkı yüzünden yaşadığı içsel çatışmayla birlikte zirve noktasına ulaşır. Ömer Behiç, yasak aşkı yüzünden sık sık kendisiyle çatışma hâlinindedir. Bu çatışmanın sonucu ve kızının ölümü üzerine psikolojisinde oluşan yara genç adamda derin izler bırakır:

“Fakat asıl hasta, asıl hüviyetinin en esrar ile dolu derinliklerinde bir illetin musabiyetiyle [salgınıyla] hasta olan asıl kendisiydi. Ve etrafına şifa ve deva tevziine [dağıtmaya] çalışan, büyük şehrin cismani ve manevi [bedensel ve ruhsal] marazlara [hastalıklara] karşı sızlayarak ona kâfi [yeter] derecede afiyet iksiri isale edememekten mütevellid yeislerin [etkili ilaçlar verememekten doğan üzüntülerin] içinde siyah bir ruh gezdiren tabip, başkalarının maluliyet [hastalıklar] zeminine getirildikçe talakatının [sözlerinin] keskinliğine, muhakkemesinin düzgünlüğüne hayret edilen hâkim [usta] tabip, işte bugüne kadar bir ihtiyar zendostun [kadın düşkününün] mülevves itiyadlarına [kirli alışkanlıklarına] iştiraki kabul eden, yarın bir kart Kahire zengininin kollarında yıprandıktan sonra yine kendisine gelmek vaatlerini kanaat edilecek [verilecek] bir nimet kabilinden telakkiye davet olunan adamdı.” (Uşaklıgil, 2017, s. 321, 322)

Nesl-i Ahir romanında İrfan'ın annesi İzzet Hanım, kocasının ölümü ve oğlunun başına gelenler yüzünden hastalanır: “Hasta bu geceyi pek fena geçirmişti, şimdi tabip onu tekrar görmüştü, artık o da pek ketm-i hakikate [hakikati saklamaya] lüzum görmüyordu. İrfan söylerken gözlerini kaldırmıyordu. Ve bu halinde öyle derin bir azab-ı matem vardı ki Süleyman Nüzhet sahte tesliyetleri istihkar etti [hakir gördü].” (Uşaklıgil, 2009, s. 571). Annesini yavaş yavaş ölüme götüren bu hastalık İrfan'ı derinden etkiler. Başına gelen olaylardan sonra bir de annesinin hastalanması ve doktorların ümidini kesmesi İrfan için son damla olur:

“Ve birer birer bütün tanıdıklarını, sevdiklerini gördü; sonra memleketin, milletin bütün evlâd-ı mecrûhesini [yaralı evlâtlarını], bütün o fakir ve mariz [hasta] gençlerini, o, gözleri nevmididen [umutsuzluktan] yanmış, içlerinde şule-i hayat [hayat ışığı] sönmüş ma'lûl [hastalıklı] halkı gördü; bu hayat-ı sefalet ü aczin [bu sefalet ve acizlik dolu hayatın], bu ömr-i mezellet ü marazın [bu aşağılanmış ve hastalanmış ömrün] bütün elvah-ı siyahını [siyah tablolarını] işte ayaklarının altında açılan bu uçurumun boşluklarına gömülüyor zannetti. Şimdi bir hummanın kâbusları içinde imişçesine hâtıratı inhilâl ediyor [çözülüyor], güya hüviyet-i hissiyesi [duygusal kimliği] zevebâna geliyordu [erimeye başlıyordu]” (Uşaklıgil, 2009, s. 616)

Önce babasının sürgünde vefat etmesi daha sonra annesinin ölümünün yanında ülkenin içinde bulunduğu karanlık durum, rejimin baskıları, özgürlüklerin kısıtlaması, sanat ve edebiyatta yapılan sansür İrfan'ı psikolojik olarak çöküntüye uğratar. Bütün bu yaşananlara daha fazla dayanamayan İrfan, depresyona girerek intihar etmeye karar verir. Öyle ki intihar etmeden önce kendi kendisine kahkaha atar. Attığı bu kahkaha onun psikolojisinin durumunu net bir şekilde ortaya koyar.

SONUÇ

Edebiyatın yaşamdan beslendiği yadsınamaz bir gerçektir. Hayatın acı bir gerçeği olan hastalıklar da edebiyatın içinde kendisine yer bulur. Hastalığın Türk edebiyatında en çok kullanılan temalardan biri olmasının en büyük sebeplerinden ilki günlük hayatın gerçekliği içinde yer almasıdır. İkinci sebep ise Türk insanının naif ruhuyla alakalıdır. Zayıf ve kırılğan olana karşı acıma duygusu besleyen Türk insanı, doğal olarak okuduğu eserlerde de bunları görmek istemektedir. Bir başka nedense yazarların kendilerinin ya da sevdikleri insanların geçirdiği hastalıklardan etkilenmesidir. Günlük hayatla iç içe olan yazarlar, dönemlerinde etki bırakan hastalıkları özellikle romanlarında işlerler. İnsanlar nefes aldıkça, yaşam devam ettikçe varlığını sürdürecektir olan hastalık, edebî eserlere konu olmaya da devam edecektir.

Yaşamı kayıplarla dolu olan Halit Ziya Uşaklıgil'in acısını romanlarına aksettirmesi kadar olağan bir durum yoktur. Yazarın yaşadığı bu acıların sebebi sevdiklerini çeşitli hastalıklar sonucunda kaybetmesidir. Halit Ziya'nın hayatındaki en büyük acılardan bazıları çok sevdiği annesi Behiye Hanım'ın ve çocuklarının erken kayıpları olur. Bu kayıpların acılarını kâğıtlara aktaran Uşaklıgil, bu bağlamda birçok eser kaleme alır. Annesi için *Mezardan Sesler*'i, oğlu Sadun için *Kırık Oyuncak*'ı, kızı Güzin için *Kırık Hayatları* ve büyük oğlu Halil Vedat için de *Bir Acı Hikâye*'yi yazar. Böylelikle sevdiklerini yazıp anlatarak edebî kılmaya çalışır.

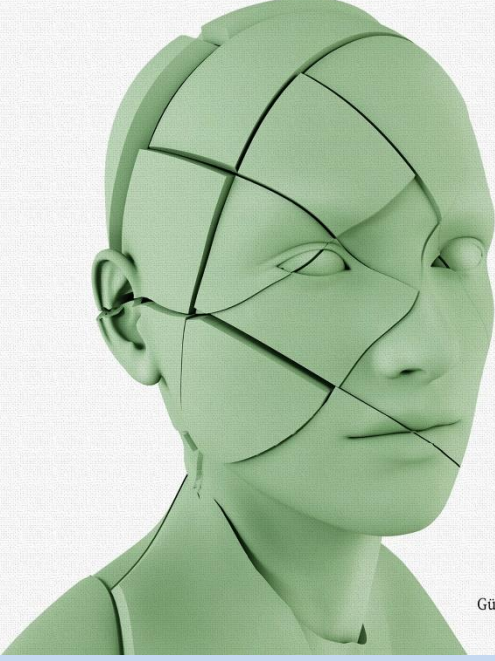
KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2019). *Son Kuşlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Çıkla, Selçuk (2016). *Edebiyat ve Hastalık*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Dino, Güzin (2008). *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Dostoyevski, Fyodor Mihayloviç (2019). *Budala*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kanter, Beyhan (2019). "Kurmaca Bedenler" *Türk Romanında Bir Söylem Biçimi Olarak Beden*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sontag, Susan (2005). *Metafor Olarak Hastalık*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2005). *Aşk-ı Memnu*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2009). *Nesl-i Ahir*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2014). *Mai ve Siyah*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2016a). *Sefile*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2016b). *Ferdi ve Şürekâsı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2016c). *Nemide*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2017). *Kırık Hayatlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2018). *Bir Ölüünün Defteri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yiğitbaş, Maksut (2019). *Edebiyatın Ebemkuşağı: Halit Ziya Hikâyeciliğinde Renklerin Dili*. Muğla: Günce Yayınları.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

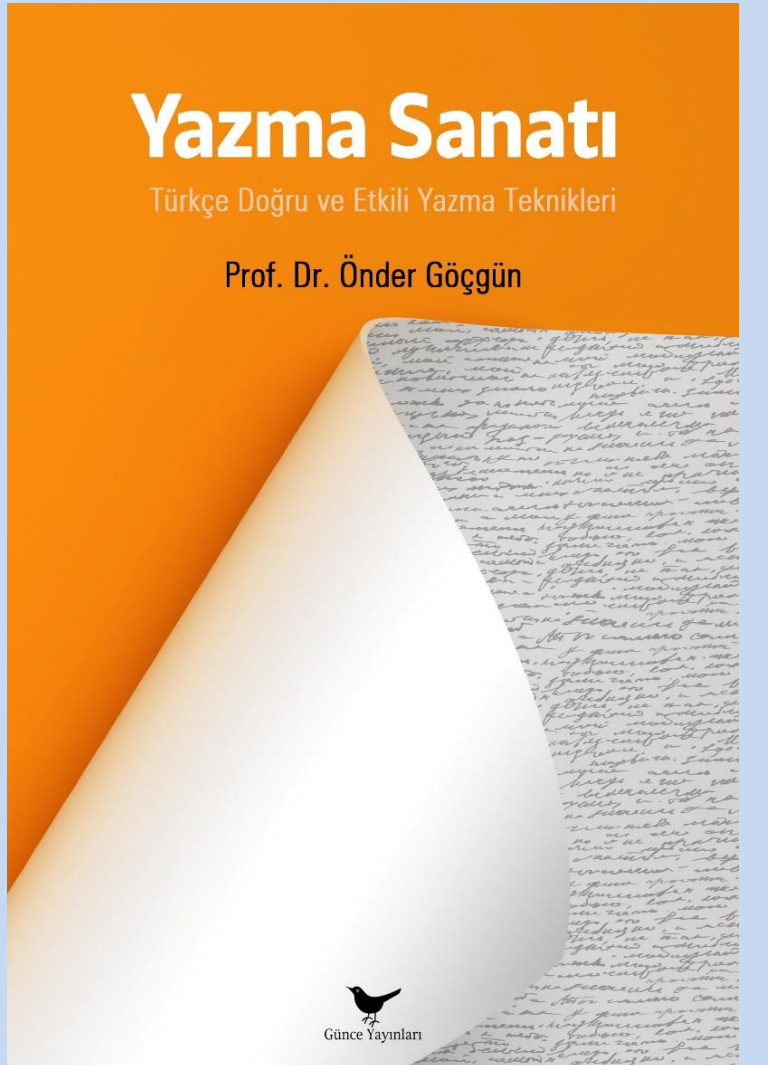

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları